అనుబంధం

శవ పంచాయతీ జరుగుతోనట్లుగా వుంది వాతావరణం

ధర్మయ్య ముఖం ముడుచుకుని కూర్చున్నాడు అతనికి కొంచెం దూరంలో కూర్చునుంది పుల్లమ్మ ఆమె ముఖంలో దుఃఖమే ఎక్కువగా కనిపిస్తోంది కళ్ళల్లో, పెదవుల్లో, చెంపల్లో నుదటిపైనా, కనుబొమల కదలికల్లో అంతా దుఃఖమే ఆ దుఃఖానికి వెనుక వున్న అరాటం, ఆవేదన వెనుక కోపంలా మండుతోంది.

'నువ్వు ఎంత గింజుకున్నా లాభం లేదే! రామన్న ఏరుబోవాలంటున్నాడు, వాడు యింకెం జెప్పినా వినడు. వాడు బుద్ధి మార్చుకున్నాడు.' అన్నాడు తండ్రీకొడుకుల మధ్య మధ్యవర్తిత్వం నెరపి, పెద్దరికంగా వేర్పాట్లు పెట్టాలని వొచ్చిన నారాయణ.

నారాయణ ధర్మయ్యకి బావమరిది వరస ఎక్కడో దూరపు బంధువు. పుల్లమ్మ నాయనకో, జేజినాయనకో నారాయణ వాళ్లతో చుట్టరికం. దాయాదులల్లా జ్ఞాతులైపోయారిపుడు.

'అన్నా! దీనంగా పిలిచింది పుల్లమ్మ ఆమెకి తన ఒక్కగానొక్క కొడుకు. తన చేతుల్లో పెరిగి, తన ఒడిలో పడుకుని తన, అడుపాజ్ఞల్లో మెదలి కాస్త బుద్ధిజ్ఞానం తెచ్చుకున్న తన కొడుకు యినాడు ఆస్థి పంచి యిమ్మనటం గుండెల్లో ఎర్రగా కాలే యినుప గడ్డపార దించినట్లుగా వుంది. "ఇది వాడి బుద్ధి కాదన్నా! అంతా దాని మాయమాటలు, అది జగజ్జంత్రీ, నా కొడుకుని ఎదవను చేసి ఆడిస్తున్నది. నాతో ఏరుపడి నా కొడుకును గొడ్డును దోలకపోయినట్లు తోలుకపోతున్నది." ఆ తర్వాత ఆమెకి నోటమాట పెగల్లేదు దుఃఖంతో గొంతు పూడుకపోయింది.

'పుల్లీ! ఏమిటే నీపిచ్చి! వాళ్ళు ఎక్కడికి పోతన్నారు. ఇదే యింట్లో దడి గట్టుకుని వుంటా మంటున్నారు. అంతే గదా! ఊరు ఏడిచి పోతన్నారా? వాడిడిచి పోతన్నారా? యాడికి పోతారు? ఏదో పిల్లలు ఎవరి కుండ, ఎవరి సొంత వాళ్ళ కుండాలనుకున్నారు. కాలం మారిపోతన్నాది అది వాళ్ల తప్పుగాదు."

చివ్వున తలెత్తాడు ధర్మయ్య.

ఆ చూపుల నెదుర్కోలేని నారాయణ ముఖం అటుతిప్పుకుని బీడి ముట్టించుకునే ప్రయత్నంలో వుండిపోయాడు.

'నారాయణా'

'ఏం బావా' అగ్గిపుల్ల అర్పేసి యిటు తిరిగాడు. చేతిలో అగ్గుంది, ధర్మ దేవత? నాకేం భయం అనుకున్నాడతను.

"నువ్వు సెయ్య జెప్పు, లచ్చ జెప్పు నేను ఆస్తి పంచియ్యను. మా తాత ఆస్తి పంచుకోలా! మా నాయన ఆస్తి పంచుకోలా! నేను పంచుకోలా! ఇప్పుడు ఈ పిల్లనాయాలు నాతో ఆస్తి పంచుకుంటాడా? ఊహూఁ పంచియ్యను. ఏం చేస్తాడో చూస్తా ఎవరు జెప్పుతారో జూస్తా!'

'ధర్మయ్య బావా 'బీడీ దమ్ము పీల్చి విదల్చి మళ్ళీ అన్నాడు. "నువ్వు నలుగురికి నాయం జేసేటోడివి? అసలు నీ పేర్లోనే ధర్మం వుంది. నువ్వొకరితో జెప్పించుకోవాల్నా! పిల్లవాడు ఆ మోజులో వుండాడు. నువ్వు రాజీసయియ్యకపోతే కోర్టుకే పోతాడు. అంతే."

ధర్మయ్య గుండె జల్లుమంది, 'తన కొడుకు కోర్టుకు పోతాడా! ఓరి దేవుడా? ఇంకేవుంది! మద్దెన పీడర్లు బాగుపడుతారు తాన్జెడతాడు. వాడు చెడతాడు ఊహూఁ' అనుకున్నాడు.

పుల్లమ్మ ఆశ్చర్యంతో గుడ్లెళ్ల బెట్టింది. "ఏందేందీ! కోర్టుకుపోతాడా ఎల్లమనెల్లమను. ఎల్లొచ్చినోల్లంతా ఏం జుర్రుకున్నారో నాకు తెలియదేం! అందరూ భోంచేసినోల్లే! నోట్లో ఏలేసుకుని రావాల మల్లా."

'బావా యిదిగో! యీ యిరుద్దం మాటలెందుగ్గానీ! ఆస్థి వానికి పంచియ్యి! నలుగుర్లో సెబాషనిపించుకో అంతే" అన్నాడు నారాయణ లేస్తూ.

'అన్నా! దీనంగా పిలిచింది పుల్లమ్మ, "నా మాటేను! దాంతో చెప్పి సూడు. ఇంటి సెత్తనం దాన్నే కట్టుకునూరేగమను! నాకేం అక్కర్లా వాడ్ని మాత్రం వాళ్ల నాయన మాటినమను! మాకేం మల్లా? మాన్నాలా! ఏ వుంది! ఈ కొంప ఆ ఎకరం మాగాని అరెకరం మెట్ట! అంతే గదా అదయినా మేం సంపాయిచ్చుకుందే గాని మా మామిచ్చి పోయింది గాదు! పాడిగొడ్లు నాలుగున్నాయి. ఒట్టి గొడ్లు రెండున్నాయి! మూడు మేకలు, ఒక దున్న పోతు వుంది. కాడెద్దులున్నాయి. కోడెదూడుంది! ఈ సెత్తనమంతా దాన్నే సెయ్యమను పాడి దాన్నే సెయ్యమను. నాకేం దర్జాగా వుంటా.

పాలు పెరుగు పోసకతినాకే అన్నందుగ్గదా యీ రాద్ధాంతం! నీ మొగునికి నెయ్యేస్తే నామొగుడేం దినాల అన్నందుగ్గాదా యీ కొట్లాట టెంగురంగా అని వారం వారం నంద్యాలకు సినిమాలకు మొగనెంబడి పద్దే అంటే గదా కుండ పగలగొట్ట మంటండది! యాల్లోరికి ఎన్నిసార్లు సినిమాకు బొయ్యి రాలా! రాత్రి్రాత్తిరికి పోయి రెండో ఆట జూసి రాలా? నేను వాల్ల మామకు జెప్పినానా వాల్ల సుకానికి అడ్డమొచ్చినానా? అప్పుడే అడ్డంజెప్పింటే యింతకత అయ్యేదా?

వద్దన్నా వద్దు! నలుగుర్లో అవమానం రేపు ఎట్టా తలెత్తక తిరగాల! అన్నదమ్ములు

పంచుకుంటే నాయం తండ్రీ కొడుకులు యాడనైనా పంచుకున్నారా? ఆవేశంతో ఆక్రోశంతో, ఆరాటంతో రాజీ ప్రస్తావన తెచ్చింది పుల్లమ్మ.

పెదవి విరిచాడు నారాయణ 'బావా! పాలిరిగినాక పనికొస్తయ్యా! ఇను మిరిగితే అతకొచ్చు. కాని మనసిరిగితే అతకలేం! అదంతే! యింగ వదిలెయ్! ఆస్థి పంచు."

పడగపై దెబ్బతిన్న తాచుపాములా బుసకొట్టాడు ధర్మయ్య. "సరే! పంచుకో మను!" అన్నాడు.

నారాయణ ముఖం యింతైంది! అతనికి యీ పరిస్థితి చాల సంకటంగా వుంది. 'అటు బావ! యిటు అల్లుడు! ఇద్దరూ ఇద్దరే! ఒకరు ఎడ్డెం అంటే ఇంకొకరు తెడ్డెం అంటారు. ఆ తండ్రి కొడుకు కాదూ వాడు! అనుకున్నాడు. 'సర్లే! ఏమైతేనేం యిప్పటికి వినుకున్నాడు బావ! అని లేచాడు 'రామున్నని పిలుచుకొస్తా!' అన్నాడు.

'ఇదిగో అన్నా! అట్టనె దాన్ని రమ్మను. నాతో పంచుకుని, మొగున్ని సెప్పు చేతుల్లో పెట్టుకొని రాము రామూంటూ రాజ్జెమేలాలని చూస్తంది. చూస్తా! చూస్తా! దీని పెబుత్వం ఎన్నాళ్లో!" విధిలేక తన ఆక్రోశం పట్టలేక ఆగ్రహాన్ని మాటల్లో వెలిబుచ్చింది పుల్లమ్మ.

విసుగ్గా చూశాడు ధర్మయ్య 'నువ్వూరుకో! అంతా నీ మాదిరే 'వుంటారనుకుని పొరబడ్డాం! అయినా మనోడు తెలివిగలోడయితే యిట్లెందుకు కయితాది! మన బంగారం మంచిదయితే కంసలోన్ని అనే పనేముంది! మనదే కల్తీ బంగారం!"

మూతి మూన్నూరు వంకర్లు తిప్పింది పుల్లమ్మ! చూపలేని కోపం తెచ్చిన అశక్తత వలన ఆగ్రహంతో పళ్ళు కొరికింది.

✧ ✧ ✧

ఇంటి ముందు బండమీద కూర్చుని వున్నాడు రామన్న! వాడి కళ్లు భూమిని చూస్తున్నాయి. వేళ్లు మట్టిలో గీతలు గీస్తున్నాయి. మనసులో ఆలోచనలు సుడిగాలిలా తిరుగుతున్నాయి. మెదడులో ఊహలు అల్లిబిల్లిగా అల్లుకుంటున్నాయి.

రామన్న పక్కనే కుర్చున్నది సీత! ఆమె రామన్నని పెళ్ళిచేసుకుని అత్తగారింటికి వచ్చి యింకా ఏడాది నిండలా! ఇంకా కాపురంలోని సుఖం కొత్తకుండలోని నీరులా సుఖంగానే వుంది. భర్తతో రాత్రిళ్లు స్వర్గసుఖంగా కనిపిస్తోన్నా పగళ్లు మాత్రం నరకం లాగానే వున్నాయి. ఒక సుఖం లేదు. ఒక అచ్చటాలేదు. ముచ్చటాలేదు. అందుకే వేరు కాపురం పెట్టే ఆలోచన వచ్చింది ఆమెకు.

ముందుగా రామన్న యీ ఆలోచనకి సుతరామూ యిష్టపళ్ళేదు. 'నువ్వు నోర్మూసుకో! మా యమ్మ యింటే గుండెపగిలి సస్తాది? మా నాయన అగ్గిరావుడై పోతాడు! అయినా నీ కిప్పుడేం తక్కువైందని ఏరే ఒండుకోవాలి! అని కసిరాడు.

సీత సీతమ్మోరైంది. అశోకవనంలో లాగే వరిచేను గట్టునున్న వేపచెట్టు క్రింద తలనున్న నీళ్లకడవ కళ్లల్లోంచి దింపింది.

పెళ్లయిన యిన్నేళ్లలోనూ భార్య ముఖంలో ఎప్పు [illegible] బెంబేలుపడిపోయాడు. దశకంఠుడ్ని నాశనం చేసే రీతిలో అన్నాడు. "ఏం జరిగిందే యేడ్చకుండా చెప్పు."

సీత తన గుండె గుబులు విప్పింది. 'పౌడరు లేదు- స్నో లేదు. కంటికి కాటుక లేదు. షేపు జాకెట్ లేదు. చలవ చీర లేదు మల్లెపూలు లేవు. సినిమాలు లేవు, షికార్లు లేవు తియ్యతియ్యగా మాట్లాడుకోవాలన్నా భయమే! మొగుడికి వారం వారం తలంటుపొయ్యటానికి రాత్రిళ్లు అన్నంలో పాలుపోసుకోవడానికి లేదు. పగలు పెరుగు వేసుకోటానికి లేదు. నేమ్చక్క అమ్ముకోవటానికి తప్ప అన్నంలోకి కాదు - ఒకటా రెండా ఎన్ని బాధలు?

తను శిరువెళ్లలో ఎంత సుఖపడింది. వారం వారం సంతలో ఎన్నెన్ని కొనుక్కుంది. ఎన్ని సినియాలు చూసింది. అసలు తన బాషకి పిళ్లభాషకీ ఎంత తేడా? తను నాలుగు పాసైంది ఆఖరికి మొగుడు ఒకటి కూడా చదవలేదన్నా వాడి రూపం చూసి యిష్టపడి పెళ్లిచేసుకుంది.

ఏం లాభం? సుఖం లేకపోయినాక బతికేం లాభం.

పెళ్లయిన కొత్తలోనే గదా ఆలు మొగుడు నాగేశ్వర్రావు - వాణిశ్రీ లాగ బతకాల్సింది. నాలుగేళ్లు సంసారం జేసి పిల్లాపాపా పుట్టుకొస్తే సంసారంలో ఏం సుఖం వుంటుంది. గుమ్మడి అంజలి లాగా చూస్తా వూరుకోవాల, అంతే గదా! వేరుబోతే సుఖం ఎట్టా బతకొచ్చు?

రాముడికి 'బయస్కోపుల్లో' రంగు రంగుల బొమ్మ చూసినట్టయింది.

అగ్గిపుల్ల గీసాడు వేరు కాపరానికి,

'రామన్నా! నారాయుడు పిలిచాడు అల్లుడిని.

రామన్న తలెత్తాడు.

'మీ నాయన ఏరుబోనికి ఒప్పుకున్నాడు లోపలికి రా? సీతా! నువ్వూ రాయే తల్లీ! మీ అత్తమ్మ నిన్నూ రమ్మంది! సమంగా పంచుకోండి!

'అన్నీ విన్నాలే చిన్నాయనా! మా అత్తమ్మ మాటలన్నీ విన్నా! నన్నుసురుబోసుకుంటే లాభం ఏముంది! అంది సీత.

అంతా లోపలికి వెళ్లేరు. లోపలికి వచ్చిన సీతను చూపుతో భస్మంచేసేలా చూసింది పుల్లమ్మ. కొడుకువైపు జాలిగా చూసింది 'ఎర్రిముండాకొడకా నువ్వు పెండ్లాం మాటలు యిని ఏరుబోతావా! పో! పో! నువ్వేం సుగపడతావో నే చూస్తా! అయినా యిదంతా ఎవరికోసం సంపాయించినాంరా! మాకేం వదమంది కొడుకులున్నారా! నువ్వొక్కడివే గదా! మా తర్వాత ఆస్తంతా నీదే గదా? ఆడ పిల్లలకి పెట్టి సస్తామనుకుననీకి నువ్వొక్కడివే పుట్టినావురా, ఎనకా ముందూ ఎవర్లేకుండా ఒంటిలింగం మాదిరి! ఏం మనిసివిరా నువ్వు? అనుకుంది పుల్లమ్మ.

ధర్మయ్య కొడుకువైపు ఒకచూపు చూశాడు.

అది చూసిన రామన్న తలవంచుకున్నాడు.

“బావా! నువ్వు పెద్దోనివి! ధర్మం న్యాయం తెలిసినోడివి నువ్వే చెప్పు నువ్వే భాగాలు పెట్టు. సిన్నోడు గాబట్టే అడుకోరుకుంటాడు. శ్రీకృష్ణుడే దుర్యోదనుడికి సెప్పినాడు. రాయబారం సూళ్లా బాలునికి కోరుకోనికి చాన్సియ్యాల! అంతే! అన్నాడు నారాయణ తలూపేడు ధర్మయ్య.

✧ ✧ ✧

“పెరొక ఎద్దు తీసుకుంటాం వాడియిష్టం దేన్నయినా తోలుకోమను కోడెని వాడికే యిస్తాలే నేను దున్న పోతు సుంచుకుంటా మేకలు వేరొకటి తీసుకుంటాం తల్లి ఎవరు దీసుకుంటే దానిపిల్ల వాళ్లకే! తల్లీ పిల్లల్ని ఎందుకు ఎడదియ్యాల, ఏజన్మలో పాపంజేసినో యియ్యాల కొడుకుతో ఎయిపడతన్నా పాడెనుములు పెరెండు తీసుకుంటాం ఎద్దైనని రెండున్నాయి వేరొ [illegible] ుంటాం.

ధర్మయ్య చెప్పినట్లుగానే వాటిని ఎంబెట్టాడు. రామన్న తను కోరుకుని భాగం తీసుకుని ఒక పక్కగా తోలుకున్నాడు.

‘ఇల్లు రెండు భాగాలు చేస్తాం!

పెద్దాడిని నేను పడమటయిపుంటాను. వాడు తూర్పు దిక్కు తీసుకోమను. ఇల్లు కూడా ఆ పక్కనే బాగుంది. ఎప్పుడు కట్టిందో యిది! మా తాతే కట్టినాడో నాయనే కట్టినాడో నాకు మతికి లేదు. నేను రిపేర్లుచేయించినా. అంతే.

రామన్న తలూపినాడు.

‘ఇదిగో పాత్తర సామాను చెంబులు తప్లెలు, గలాసులు, బిందెలు, బోకులు కుండలు బొట్లు, గరిటెలు, [illegible] అన్నీ యిడియిడిగా పెట్టినా దాన్నొచ్చి తీసుకోమను మా తల్లి! ఏ యాలప్పుడు అడుగు బెట్టిందో సంసారాన్ని రెండు జేస్తంది! సుకపడమను” అక్కను అంతా [illegible]

సీత నోరెత్తలేదు.ఎలాగూ వేరు పడుతున్నాం. ఇంకా మాటలెందుకు? నోటి తీపు తగ్గడానికి అనుకుంది.

పాత్రసామాను పంపకం అయింది. పాతపెట్టెలు పంచుకున్నారు. మంచాలు, పరుపులు, దుప్పట్లు, దోమతెరలు, బొంతలు, జంబుకానాలు, కంబళ్లు పంచుకున్నారు. వ్యవసాయం సామాను చెరిసగం చేసి పంచుకున్నారు.

‘ఇగింతే ఇంగేం లేదు’ అన్నాడు ధర్మయ్య. ‘నగదు లెక్కలేదా?’ మెల్లిగా అడిగాడు నారాయణ.

[illegible] ధర్మయ్యకి చిర్రెత్తు కొచ్చింది. ‘ఇదిగో నూర్రూపాయల నోటు. ఇదీ యిప్పుడుండేది. దీన్ని చెర్సగం పంచు.’

చెరి యాభై రెండు నోట్లుగా వేయించి పంచాడు నారాయణ,

"సొమ్మేం లేదా"

"దాని మెల్లో తాలిబొట్టు, గుండ్లు కాళ్లకు కడియాలు, చెవులకు కమ్మలు ముక్కుపుడక, నాగరం జడబిల్ల పక్కపిన్ను, కాల్ల గొలుసులు వెండొడ్డాణం వున్నాయి. సీతమ్మకూ అయన్నీ పెండ్లప్పుడే జేయించినా అయే తుకాల్తో ఎవరి సొమ్ము వాల్లకే."

"నాయమే!" అన్నాడు నారాయణ రామున్న అంగీకారంగా తలూపేడు.

'పరాస్తి అంతేనా ! మళ్లీ అడిగేడు నారాయణ.

'నేనూ నా పెండ్లాం వాడూ వాని పెండ్లాం.' ఎద్దేవగా అన్నాడు ధర్మయ్య.'

'అది సరే! పంచుకునేయ...'

పెదవి విప్పినాడు ధర్మయ్య 'ఇగ రేస్తామా!'

'ఆస్తో!' అంది సీత.

లేడిపైకి దూకే పులిలా చూశాడు.

'అది నా అబ్బ సొమ్ము గాదు, నా కష్టార్జితం! రూపాయికి, రూపాయి, పైసకి పైస, దమ్మిడికి దమ్మిడి కూడబెట్టి సంపాయించి కొనుక్కున్నా. దాన్లో ఒక్క సెంటు రాదు. అంతే! ఖరారుగా అన్నాడు ధర్మయ్య.

"ఇదేం న్యాయం?" అంది సీత.

'అదంతే! నీ మొగుడ్నడుగు. నీ సిన్నాయన్నడుగు. పెత్తారు. లేదా పెద్దోల్లనడుగు. ఇదిగో నారాయణ! గాదెలు రెండు వున్నాయి. మర్చిపోయినా. చెరొకటి తీసుకోటానికి గింజెలు, వడ్లు, కందులు, పెసలు కొల్చుకుని పంచను.'

'అది సరే! ఆస్తి!!' నసిగేడు నారాయణ.

'పిడికెడు సున్నమయినా సెంటు పొలం యియ్యను. అది నాది నా యిష్టం నే బతికినన్నాళ్లనాది, నే చచ్చినాక నా పెండ్లానికి. ఆ తర్వాత దానిష్టం. మేం ఎవరికయినా యిచ్చుకుంటాం దేవలానికి దానం రాస్తాం మా తరువాత అయినా వాడికియ్యం ముందే జెపుతున్నా! మల్లా పేసీపెట్టి లాభం లేదు."

'కొంచెం ఆలోచించు బావా! నీ దంతా మొండి యవ్వారం రామున్న ఎవరు నీ కొడుగ్గాదూ! వాడికిస్తే ఏం తప్పు-'

'నా కొడుగ్గాదు నాకొడుకయితే యిట్లా పంపకాలు పెట్టమనడు. ఆదెవడో

రేపు నీకు-'

"ఛస్తే - కొరివి పెడతాడనా వద్దు వాడు కొరివి బెట్టినా నా దేహం కాలిపోదు. ఎదురుతిరుగుతాడి, ఇప్పుడే జెబుతున్నాయిను! వాడికి నాయిన్లేడు. నాక్కొడుకు లేదు."

'ఏంది నువ్వు మాటాడేది. వాని సంగతి మర్చిపో! సావులు బతుకులు ఎందు కెంచుకోవాల? శుభమాని మంగళారం పూట ఇగ జాల్లే.' తాళిబొట్టు కళ్లకద్దుకుంది పుల్లమ్మ.

ధర్మయ్య మాటాళ్లేదు. గుండెల్లో సన్నని రొద, ఇది ప్రేమ చేసే చివరి వేదనా రోదన కసితో కక్కిన విషం.

'ఏంది బావా! పిల్లోనితో పగేంది? వాడెవడు. నీ పేగులో పేగు వాడు కష్టపడతంటే నువ్వు జూస్తుంటవా? సగ భాగం యిచ్చెయ్!'

నారాయణ మాట విని గలగల నవ్వాడు ధర్మయ్య 'ఇది బాగుంది నారాయణ! తగవు జెప్పనికీ నిన్నే పిల్చుకోవాల ఎవడయినా. వాళ్ళిల్లే చెప్పొచ్చినావ్! ఇక నోర్మూసుకో'

నారాయణ ఇంకేం అన్లేదు.

'మామ!' తొలిసారిగా నోరు విప్పాడు రామన్న 'నాయన ఆస్తి కొడుక్కురాదంటావా? ఇదేనా దరమం? పోన్లే యియ్యకుంటెమానే మేం బతకలేమా? మా రెక్కల కష్టం మాకుంటుంది. ఫలానా ధర్మయ్య కొడుకు కూలికి బోతన్నాడంటే ఎవరికి అవమానం ఇంతన్యాయంగా పంచినాడని ఆయన్నే అంటారు.'

'నోర్మూసుకోరా ఎదవ సన్నాసి పెండ్లాంమాటిని ఏరుబోతన్నావ్? ఆస్తేందిరా ఆస్తి నా ఎముకలు, రగతం, మాంసం పంచిచ్చినానురా నీకు. నువ్వు నన్ను సీల్చుకుని వచ్చి పుట్టినావురా ఏంటిరా ధర్మం పొద్దునాటల్తన్న నాయన్ని అమ్మని యిడిసిపోవడం నాయమా? దరుమమా ఏందిరా అవమానం. కొడుకు నాయనతో పంచుకుపోంగా లేనవమానం కూలికి బోతే వస్తాదా? కష్టపడితే అవమానం రాదురా దొంగతనం చేస్తే అవమానం ! అన్యాయం జేస్తే అవమానంరా! అదీ అవమానం!' కసుర్సున్నాడు ధర్మయ్య.

రామన్న నోరెత్తలేదు.

కొద్దిసేపు గడిచింది భారంగా.

'అయిందయింది. ఇక పగోల్ల మాదిరి వద్దు పక్కపక్కనే వుంటారు ఎవరి యింటిలో వాల్లు దిన్నా మనిసిప్ప పలకరించుకోండి ఎందుకొచ్చిన కోపతాపాలు! అన్నాడు నారాయణ,

'కుండేరయితే కులమేరయితాదని యిన్లేదా నువ్వు! అల్లైనరో మేమైనా'' అంది నిరాశగా పుల్లమ్మ.

సీత సమాధానం యివ్వలేదు. రామన్న నోరెత్తలేదు. ధర్మయ్య కుయ్‌కయ్ అనలేదు.'' కానీ ముద్దైన తడకలు గట్టుకోండి' అని వెళ్ళిపోయాడు నారాయణ.

ఇంటి మధ్యభాగంలో దడి వెలసింది కుటుంబాన్ని, మమతనీ , మమకారాన్ని చీల్చుతున్నట్టుగా.

✧ ✧ ✧

కాలగమనంలో ఆరు నెలలు గడిచాయి లెక్కలు వేస్తే ఆరునెలలే కానీ అనంతమైన కాలగమనంలో ఆరునెలలు అంటే ఎంత ? వంద సంవత్సరాల జీవితకాలంలో ఆరునెలలకి విలువేం వుంది? కానీ జీవితాలని మార్చేసే సంఘటనలు జరిగితే అరక్షణమైనా విలువైనదే.

అదుపూ అజ్ఞా లేకపోవటం, ఆధారం అంటూ ఒకటి లేకపోవటం, రామన్నని నిర్వ్యాపారుడిని చేసింది. అది అన్ని అనర్థాలకి మూలకారణమన్నటుగా తయారైంది. భార్య పాడిచేసి అంతో ఇంతో కుటుంబం జరిగేందుకు తెచ్చేది. సంచుకున్న తిండిగింజలు కొన్ని ఉన్నాయి. దాంతో సుఖజీవనానికి అలవాటుపడ్డాడు రామన్న.

సుఖానికి తోడుగా ఎప్పుడూ వ్యసనాలు జతపడతాయి జతపడ్డాయి కూడా. పేకాట, కోళ్ళపందెంతో మొదలైన వ్యసనం డబ్బు సంపాదనపై మళ్లింది.

అదీ సులువుగా సంపాదించాల!

'ఎన్నేళ్లు కష్టపడాలె! మా నాయన యాబయ్యేళ్లు కష్టపడితే అరెకం మెట్ట ఎకరం మాగాని సంపాదించినాడు. నేన్జూడు! యాడాది తిరిగేసరికల్లా ఆయన ముగంమీద కొట్టినట్లు సంపాదిస్తా!!' అన్నాడు సీతతో.

సీత మురిసిపోయింది భర్త ప్రయోజకత్వానికి ఆనందించింది. 'తను తన అత్తకంటే దర్జాగా వుండాల! మెడనిండా బంగారం, మేలిరకం చీరలు, పాషన్ జాకెట్లు, నాజూకు తిండి అన్నీ అనుబవించాల' అనుకుంది.

భర్తని అలరించింది తన అందచందాలతో. తన కడుపులో ఊపిరిపోసుకుంటున్న శిశువు అదృష్టవంతుడు అనుకుంది.

'కోడలు నీళ్లోసుకుందంట గదా! అన్నమాట విని పుల్లమ్మ మనస్సు ఆనందతరంగ సముద్రమైంది అయితే మరుక్షణం ఆమె మనస్సు మరో విధంగా అయింది. 'తన ముగం చూస్తే మొగం తిప్పుకుంటాది. దాన్నెట్టా పలకరించాల!' అనుకుంది దాంతో ముభావం వహించింది.

ఒకే కప్పుకింద నివసిస్తున్నా, మధ్యన లేచిన ఆదడినల్ల మనసుల్లోనూ పొరలులేచాయి. ధర్మయ్యకి తనూ తన పొలం దప్ప మరొకటి అక్కర్లేకపోయింది. కొడుకు వేరుపడ్డాడన్న బాధ ఆయన్ని బాగా బాధించింది. అందుకే కొడుకు విషయం బొత్తిగా పట్టించుకోలేదు. అదే ఆ కుటుంబానికి పిడుగుపాటైంది.

సులువుగా డబ్బు సంపాదించాలనుకున్న రామన్న మట్కా జూదానికి మళ్ళాడు. రోజూ రూపాయి అర్థతో ప్రారంభమైన వాడి వ్యసనం దినదినాభివృద్ధి చెందింది.

✧ ✧ ✧

నంద్యాలలో ఒక్క రోజున్నే వెయ్యి రూపాయలు బ్రాకెట్ ఆడి అది తన అంచనాలని తలకిందులు చెయ్యగానే భవిష్యత్తంతా అంధకారమైపోయినట్టుగా భయపడ్డాడు రామన్న.

అప్పుడు పుట్టాయి ఆలోచనలు వాడిలో! అప్పులు లెక్క వేసుకున్నాడు. 'అమ్మో అనుకున్నాడు. తన తెలివి తక్కువతనం తన [illegible] తెలిసొచ్చింది.

'ఈ అప్పు దీర్చే దెట్లా' అదే వాడి గుండెల్లో గుబులుగుబులుగా తిరుగుతుంది. '[illegible]! లాభం లేదు అప్పు తీర్చలేడు. అది తనతో అయ్యేది గాదు అయిపోయింది. తను చావాల. అంతే"

నిర్ణయం తీసుకున్నాడు రామన్న.

✧ ✧ ✧

రాత్రి బాగా పండెండుగంటల సమయం ప్రొద్దుకుంకి ఊరికి వచ్చి, భార్య పెట్టిన వేడివేడి అన్నం కడుపునిండా తిని ఆమెతో సుఖంగా గడిపి, ఆమె నిద్రపోయాక తనవెంట తెచ్చుకున్న 'సువాక్రాన్' డబ్బా గబగబ తాగేశాడు. రామన్న 'నే జచ్చినా పరవాలేదు. సీత కడుపుతో వుంది. ఈ అప్పులబాధ నాతో తీరిపోతాది. మా నాయన మనవనికి ఆస్తియిస్తాడు. ఎన్నాళ్లు బతికినా యింతే గదా! యింగేం సుఖం" అనుకున్నాడు వాడు.

కడుపులో వికారం మొదలైంది.

వాతావరణంలోని వక్రత సీతకి మెలుకువ తెచ్చింది.

చప్పున లేచి కూర్చుని వాయురోగం మనిషిలాగా, కలరా సోకినవాడిలాగా బాధపడుతున్న భర్తని, కుడి ప్రక్కనే పడివున్న 'సువాక్రాన్' డబ్బాని చూసింది.

అంతే!

కెవ్వున కేక పెట్టింది 'ఓ[illegible]! ఓరి దేవుడో! అత్తా! మామా! నా మొగుడు మనలని అన్యాయం జేసి పోతున్నాడు. మందు తాగి సస్తన్నాడ్రోయ్.'

కేకలు విన్న ధర్మయ్య చప్పున [illegible] కూడా లేపి కిరసనాయిల్ దీపాన్ని పెద్దదిచేసి తడక వద్దకి వచ్చింది. గళ్ల సందున యమ యాతన అనుభవిస్తోన్న కొడుకుని చూసింది.

'నిజమేనే! రాంగాడు ఏదో అఘాయిత్యం చేసినాడు! అంటూ ఏడుస్తూ అటు తిరిగి వచ్చింది. ఆమె లోపలికి వెళ్ళి ఓరి నాయనో! అంటూ కోడలితో గొంతు కలిపింది.

అత్తను కౌగిలించుకుని ఏడవసాగింది సీత.

ధర్మయ్య కూడా వచ్చాడు. ఇరుగూ పొరుగూ వచ్చారు. చికిత్స ప్రారంభమైంది పత్తిచేనుకు మందులు తెస్తూ ప్రమాదం జరిగితే తాత్కాలికంగా ప్రథమ చికిత్స జరగడానికు తెచ్చుకున్న అట్రోపిన్, లాసిక్స్ తీసి ఇంజక్షన్స్ వేయించాడు విశ్వనాథరెడ్డి, ఇంటర్ తప్పి,మరో వ్యాపారం లేక కాయకష్టం చెయ్యలేక వైద్యాన్ని వృత్తిగా తీసుకున్న మాలి 'వైద్యం' చేశాడు.

ఎట్లాగైతేనేం రామన్న ప్రాణాలు గట్టివి వాడు ప్రమాదాన్ని దాటాడు.

✧ ✧ ✧

వారం రోజులకి తేరుకున్నాడు రామున్న. ఇప్పుడు యింట్లో దడి మధ్య వాకిలి తయారైంది. రెండు వంటలు లేవు. కలిసి వుండకపోయినా కలిసి తింటున్నారు. ఎవరి భాగాల్లో వాళ్లు తల దాచుకుంటున్నారు.

"యాభై వేలు! ఒకటా రెండా ! ఎట్లా చేసినాడు అప్పు! ఎవరిమ్మన్నారు? ఎట్లా తీరుస్తాడు? సస్తే తీర్తాయా అప్పులు మొగోడైతే తీర్చాల అందు కోసం బతకాల. తీర్చలేనని బయమా! అట్లా అయితే అప్పుజేసేప్పుడు తెల్దా ఆ సంగతి! మట్కా అంట మట్కా! ఈ నా కొడుకు మున్నాళ్లకోసారి నంద్యాలకు పోయేదిందుకా! లాడ్జిలో పడుకుని, హోటల్లో తిని, మట్కా ఆడినాడా. ఎవడిచ్చినాడే యీనికి అప్పు!" ధర్మయ్య తిట్ల దండకం అందుకున్నాడు.

'ఒకరనేం! అందరూ యిచ్చినారంట! వెయ్యి అయిదు నూర్లు, రెండువేలు యాడ దొరికతే ఆడ బాండు రాసి తెచ్చినాడంట!

'నాలిగ్గీసుకోమను, కుంకుం బోసుకోమను. యిచ్చిన్నాకొడుకు ఎట్లా వసూలు చేసుకుంటారో - ఈ గాడ్దికొడుకు ఎట్లా తీరుస్తాడో మనం జూద్దాం!

పుల్లమ్మ మాటాళ్లేదు.

'ఛ! ఛ! మన వంశంలో అప్పుజేసి ఎరగం గదే! ఈనికే యీ బుద్ధి ఎట్లా పుట్టింది.

'సెడు సావాసాలు! యీ పిల్ల నాయాండ్లు అందరూ ఆడ్తన్నారంట ఆడోళ్లా అంతే! పాలకేంద్రానికి పాలు బొయ్యటం! రోజా మట్కాకు రాయడం! అబ్బో !అబ్బో! ఎంతాశ!.

'సావనీ నేను మాత్తరం తీర్చను!'

'అట్లంటే ఎట్లా, ఫలానా ధర్మయ్య కొడుకు అప్పుచేసి చచ్చినాడంటే అపకీర్తి ఎవరికి? మనగ్గాదా? వాడు చస్తే మనం చూస్తావుంటామా? ఈ పొలం సంపాయించిది వాడికోసం గాదా! వాడు ఏరుబోతే ఈ ఆస్తివాని పిల్లలకు యిస్తానన్లేదా నువ్వు సీత నీళ్లుపోసు కుందన్నినాడు. నువ్వేం జెప్పినావ్."

ధర్మయ్య మాటాళ్లేదు. అతని మనస్సులో పుట్టబోయే తన మనవడు చిన్నధర్మయ్య మెదిలాడు 'నా ఆస్తి వాడికే! అనుకున్న మాటలు మళ్లీ మనస్సులో మెదిలాయి.

'మనం మన కొడుక్కోసం కదా కష్టపడింది. ఇప్పుడు వాని కొడుక్కోసం మనం ఎందుకు బిగించుకోవాలి! ముందు నా బిడ్డ సంగతి జూడు. వాడు చస్తే నేను పెద్ద కాలవలో దూకి చస్తా!."

'నీ ఎంట నేనూ దూకి చస్తా! ఆస్తి మనవని పేర్నరాస్తా!.

"ఎంతపరిష్ట అప్పుల్లోన్లను ముంచిపోయి నారని లోకం వున్ననాల్లు మనల్ను ఆడిపోకుంటారు."

ధర్మయ్య మాటాళ్లేదు.

"నా మాటేను! మనకు పెండ్లయి నప్పుడు నువ్వేం జెప్పినావ్! ఆస్తి

సంపాయించాలన్నావు. మన పిల్లలను ఆస్తి మంతుల్ని జెయ్యాలన్నావు. నాడు నా కడుపున పడేన్నాట్నుంచి మన కడుపులు కట్టుకుని సంపాయిచ్చినాం గదా!

చివ్వున తలెత్తి చూశాడు ధర్మయ్య.

'నా పానానికి పానంగా చూసుకుని పెంచినా! అట్ల వాడు పెరిగినాడు!

యిట్లా ఆస్తి పెరిగింది! పొలంగొన్నా! ఇప్పుడిట్లా తగిలెయ్యమంటావా!'

'మన కర్మ! మనకు సుగపడే రాతలేదు. ఉంటే వాడు ఏరుబోకనే పోను ! నా నోట్లో అప్పుడేం శనుందో! పంచమన్నా."

'అనుబవించినాం గదా!'

"పొన్లేయే అయన్నీ ! మనం మన బిడ్డ బతుకు చూసుకుందాం! వాన్ని బతికించుకుందాం! ఈ సారి అగాయిత్యం యాడ చేస్తాడో! ఏమో ఇంట్లోగాబట్టి అయి చూసి. ఆ తిరుపతెంకన్న దయ ఆ శ్రీ శైలమల్లన్న దయతో బతికించుకున్నాం అదే యాడన్నో అయితే శవం జూసిందుము!

ధర్మయ్య గుండెల్లో దేవినట్లయింది ఆ మాట వినగానే!

'నా మాటిను. అంతా యినుకున్నారు. రాంరెడ్డి పదేలకు పరిమడి తీసుకుంటానన్నాడు. చంద్రన్న రెండు వేలకు మెట్టచేను ఏసుకుంటానన్నాడు. ఈ లెక్కలో మొత్తం అప్పులు వచ్చిన కాడికి తీర్చుకుంటామన్నారు. రూపాయికి పావలా! అవ్వ! దివాలా తీసినట్లు ఏం కాలమొచ్చిందిరా భగవంతుడా!

అప్పుడ [illegible] గట్టినారా నేనియ్యకపోతే!

'అట్లంటే ఎట్లా! కడుపు చించుకుంటే కాళ్లమీద పడతాది! మనబిడ్డరామన్న వాని ముగం చూడు. కోడలు కడుపుతో వుంది పుట్టబోయే మనవడిని జూడు! వాన్ని తండ్రిలేనోన్ని చేస్తవా!'

'నీకు తెలియదే! నా ఆస్తి పోతే నే బతకను!'

నిట్టూర్చింది పుల్లమ్మ. మెత్తబడుతున్న భర్తవైపు చూసింది ప్రేమగా, జాలిగా. "నా మాటిను. శిరువెల్లకుబోయి రిజిష్టర్ జేయించిరా!'

గింజుకున్నాడు ధర్మయ్య!

ఆఖరికి ఒప్పించింది పుల్లమ్మ.

✧ ✧ ✧

రిజిస్టారు ఆఫీసుకు నడిచే పోయినాడు. సంతకం చెయ్యలేదు గదా! ఏలి ముద్దరేసినాడు. గుండెల్లో నొప్పి అన్నాడు. బయటికి వచ్చి చెట్టుకింద కూర్చున్నాడు. ఒరిగిపోయినాడు. ఎంతలో అయిపోయింది. అయినా పానం తట్టెడా పుట్టెడా? ఆ ధనం వస్తే అంతే!'

'నువ్వెన్నయినా జెప్పు ధర్మయ్యన్న ఆ ఆస్తిమీద అంత పానం పెట్టుకుని వున్నాడు, మనమంతా చెప్పితే ఆస్తి రాసిచ్చినాడు. లేకుంటేనా? అమ్మో ! గిజగిజ

గింజాకున్నా ఏడకేడు మట్టి అయినా ముట్టుకోనిచ్చేవాడు కాదు!'

'ఆస్తికి మనిషికి ఎంత లంకె పెట్టాడండి! కొడుక్కున్నా యావని ఎక్కువగా ప్రేమించినాడు -న్నా.'

నలుగురూ నాలుగు రకాలుగా అనుకున్నారు ధర్మయ్య చావు గురించి.

ఆ మాటలన్నీ వింటుంది పుల్లమ్మ ఆమె గుండె గుండం అయింది.

సీతకి పరువు దుఃఖంగా వుంది.

'రుణాను బంధం! అది తీరిపోతే ధనమయినా బతకలేం!! అన్నారింకొకరు. అది స్మశాన వైరాగ్యం.

'ఎంతకష్టపడినా ఒక నిద్ర సుగమెరగడు! ఒక తిండి సుగమెరగడు! ఒక మంచి బట్ట కట్టుకో[illegible]. అంతా పైసాకి పైసా జతజేసినాడు. మట్టి పిసుక్కుని, ఆ మన్నుని బంగారం చేసుకున్నాడు.

కొడుకు కొడుకని పలవరించినాడు. ఆకరికి పోయేప్పుడు కొడుకు లేదు భార్య లేదు అంతా మనమాయు!'

'ఎంత జేసినా ఆకరికి ఆ మన్నులో కలిసిపోయేవాళ్లమే! అయినా బతికి నన్నాళ్లా యావ వాడు?'

చుట్టూ చేరిన వాళ్లు తలోకరకంగా వ్యాఖ్యానిస్తున్నారు.

రామన్న మనసు మనసులో లేదు.

తనకోసం తండ్రి పానాలిడిచినాడు. ఆ కాలంలో రాముని కోసం దశరథుడు పానాలిచ్చినాడు. ఈనాడు తన కోసం తన తండ్రి పానాలిడిచినాడు. తను తన కొడుకుకోసం ఏంచేసినాడు? ఏంచేస్తాడు?

నాయన సంపాయించింది పోగొట్టినాడు? ఇంకేమవుతుంది తనతో!

ఒక నిర్ణయానికి వచ్చాడు రామన్న.

'నాయనా! ఇది నాకు మల్లా జనమ! నేను మారిపోయినా. ఇయాలనుంచి కష్టపడతా! సేద్దానికి పోతా! పైసకు పైస ముడి ఏస్తా! నేనూ నా కొడుకోసం కష్టపడతా! నీలాగ పాణాలియ్యలేను. పాణానికి పాణంలాగా చూసుకుని ఆస్తి సంపాయిస్తా!

ప్రతిజ్ఞలా అనుకున్నాడు రామన్న.

'తన మాటలు వినలేదు తన బుద్ధిరాలేదు. పోనీ తన చావుతోనయినా వీడు మారిపోయినాడు. అనుకుంటాడ్లే ధరమయ్య! అన్నారెవరో.

అతనివైపు వెలిగే కళ్ళతో చూశాడు రామన్న.

వాడి కళ్ళల్లో ఉజ్జ్వల భవిష్యత్తు కనిపించింది సీతకి.

● యువ మాస పత్రిక ●